

מתן יום עיון לפסח תשע"ט יעל שלוסברג

מעשרה מאמרות לעשרת הדיברות דרך עשר המכות

1. שפת אמת ספר שמות - פרשת וארא - שנת תרל"ה
*מו"ז ז"ל היה אומר כי עשר מכות נגד עשרה מאמרות ועל ידי זה באו אח"כ לעשרת הדברות כו'. דאיתא (מסכת אבות פ"ה ה"א) בעשרה מאמרות נברא העולם ומה ת"ל כו' כדי להפרע מרשעים ולתת שכר טוב לצדיקים. בוודאי להפרע מרשעים הוא פרעה דכתיב ביה ואני ועמי הרשעים. ולתת שכר טוב לצדיקים היא התורה שנקראת טוב שניתן לבני"א...

2. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח/א
דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ה"א יתירה למה לי? מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו:

3. שפת אמת ליקוטים - לחודש ניסן
... וזה ענין עשר מכות ואחר כך עשרת הדברות וכבר גילה לנו אא"ז ז"ל שהם נגד עשרה מאמרות עיין שם. ביאור הדברים שהעשר מכות הוא סוד מרע שעל ידי המכות שבאו ממאמר הש"י לתוך המצרים ממש על ידי זה נתבטל הרע שלהם בכל העשרה מדות שזה לעומת זה עשה אלקים שהמכה היא רעה, היפך השפעה, ולכך על ידי כל מכה ניטל האור שהיה שלהם. ואחר כך עשר דברות - עשה טוב, שהוא חיזוק והשפעה לצד המדות הטובות שבבני ישראל. ושניהם אלו כל הבריאה...

4. שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת תרל"ב
כי וודאי כל מכה היה להסיר הסתר ומצור מיוחד מכחות ס"ט"א שהיה למצרים. ולברר מלכות שמים גם במקום ההוא...
ובמדרש החדש הזה לכם אמר הקב"ה אין לכם חידוש אחר יותר מזה. שבגאולת מצרים נתחדש כח מעשה בראשית שנתברר שהוא מחיות הש"י.

5. שפת אמת ספר שמות - פרשת וארא - שנת תרל"ו
... אשר חכמים יגידו ושמענו מרבותינו ז"ל כי יצ"מ היה תיקון כל מעשה בראשית. וכלל הדברים שבאמצעות עשר מכות נתקנו עשרה מאמרות ונעשה אח"כ עשרת הדברות...

6. שמות ה/ב: ויאמר פרעה מי ידוד אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל
לא ידעתי את ידוד וגם את ישראל לא אשלח:
ז/ה: וידעו מצרים כי אני ידוד בנטתי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם:
ט/כט: ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש את כפי אל ידוד הקלות יחדלון והברד לא יהיה עוד למען תדע כי לידוד הארץ:
יד/ח: וידעו מצרים כי אני ידוד בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו:

יהושע פרק ב/ט: ותאמר אל האנשים ידעתי כי נתן ידוד לכם את הארץ וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמגו כל ישבי הארץ מפניכם:

...
(יא) ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם
כי ידוד אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת:

7. מתוך: הרב הוטנר - פחד יצחק לראש השנה, מאמר ד' פרק א

ובפרק ערבי פסחים אמרינן: הנך עשרים וששה כי לעולם חסדו כנגד עשרים וששה דורות מבריאת העולם עד מתן תורה, שעדיין לא ניתנה תורה והקב"ה זן אותם בחסדו. יעו"ש. ודבר שאין צריך לומר הוא שאין הכוונה במאמר זה כי ממתן תורה ואילך נתמעטה פעולתה של מידת חסדו יתברך, אלא שאדרבה, כי מאמר זה בא ללמדנו שעל ידי מתן תורה רבתה ונתגדלה פעולתה של מידת החסד עד כדי נתינת מקום לקיום העולמות בתור תשלום שכר, בעוד שבאותם הכ"ו דורות שלפני מתן תורה היה קיום העולמות בתור מתנת חינם. וזה גופא הוא הגדלתה והארתה של מידת החסד, שממתן תורה ואילך אין כאן מתנת חינם. והך דקאמר שאותם העשרים וששה דורות נתקיימו בחסדו של מקום, היינו דוגמת פרנסה שמפרנסים את הילד אדעתא דבשעת גידולו יהיה סמוך על שולחן עצמו. וחזינן מזה דאף על גב דודאי ישנה הנהגה של שכר ועונש גם לפני מתן תורה מכל מקום אין שכרה של עבודת השם לפני מתן תורה מספיק לזקף את עצם קיום העולמות על חשבוננו: בכדי שקיום העולמות לא יבוא בתור מתנת חינם כי אם בתור תשלום שכר מוכרחת היא עבודת השם בכל מצוותיה של תורה. ונמצא דאותו החסד הגדול הנותן מקום לעמידת העולמות בתורת זכיה בדין ולא רק ויתור של השפעה, אי אפשר לו להופיע אלא על-ידי תוכן הרוחני של הדרגא ד"גאון יעקב", דהיינו האפשרות של קיום כל מצוותיה של תורה.

8. מתוך: הרב הוטנר - פחד יצחק לפסח, מאמר מז סעיף ג

נתבאר לנו במאמר הקודם כי יציאת מצרים היא התחלת התמורה במהלך פעולת החסד. אשר עד שעת יציאת מצרים הייתה פעולתה של מידת החסד על-פי המהלך של חסד ויתור, ומיציאת מצרים ואילך התחיל גילוי פעולתה של מידת החסד על-פי המהלך של חסד משפט. גמר עניינה של תמורה זו חל הוא בשעת מתן תורה, שאז כלו העשרים וששה דורות שניזונו בכוחם של העשרים וששה פעמים "כי לעולם חסדו" האמורים בספר תהילים. עיין היטב במאמר הקודם.

9. בראשית פרק א

- (ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם...
 (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְקוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה הַיַּבְשָׁה...
 (יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע...

שמות פרק כ

- (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר:
 (ב) אֲנֹכִי יְדוּד אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:
 ...
 (טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתְּהָ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים כִּי נִמּוֹת:
 ...
 (יט) וַיֹּאמֶר יְדוּד אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:

10. שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת תרל"ב

... וההפרש שבין מאמר לדיבור: כי דיבור לשון מלכות והנהגה אשר יהיה ניכר ומתגלה שכח פנימי וחיות הכל רק מעשרה מאמרות אשר לא תוכל הטבע להסתיר כחו יתברך..

שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת תרל"ט

... וניתקנו אח"כ העשרה מאמרות ונעשה מהם דיברות כי דיבור הוא מפורש ומבורר יותר ממאמר.

שפת אמת ליקוטים - פרשת בא

... ופירוש: כי המאמר אינו מתוקן כמו הדיבור, ומאמר הוא בחשאי כמו שכתוב בזוה"ק וארא כי הדיבור היה בגלות והיה צורך העשר מכות להסיר הקליפה מהעשרה מאמרות, ולעשות עשרת הדברות להיות הקול בצירוף הדבור. ופירוש זה כי הדיבור תלוי במקבל כי כשאין מקבל אין דיבור רק מאמר וקול, והיו צריכין בני ישראל להיות מתוקנים ומצורפים...

11. שמות פרק יג

(ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ידוד לי בצאתי ממצרים:

... (יד) והיה פי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ידוד ממצרים מבית עבדים:

דברים פרק ו

(כ) פי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ידוד אלהינו אתכם: (כא) ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו ידוד ממצרים ביד חזקה:

הגדה של פסח -

סימני הסדר: קדש. ורחץ. כרפס. יחץ. מגיד. רחצה. מוציא. מצה. מרור. כורך. שלחן עורך. צפון. גרף. הלל. נרצה:

... ואפילו פלנו חכמים פלנו נבונים פלנו זקנים פלנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח: מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותה הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית:

12. מתוך: הרב הוטנר - פחד יצחק לפסח, מאמר מז סעיף ו-ז

הדברים הללו שנתבארו בכאן, כשהם מאירים ללב מפרנסים הם את ההרגשה בתכונת השאלה ותשובה של סיפור יציאת מצרים. כי אמנם זקוק הוא סיפור יציאת מצרים לשני פרצופים: פרצוף של שואל ופרצוף של משיב. כי כן הוא באמת המהלך הפנימי של גאולת מצרים. המהלך הפנימי של גאולת מצרים הוא המעבר בהנהגת העולמות מן המאמר אל הדיבור. דהיינו מן אופן הביטוי של גילוי סתם, אל אופן הביטוי בדרך של הדרכה. ובהתאם לזה גם הגדת גאולת מצרים באה היא באופן ביטוי של הדרכה, דהיינו באופן של והגדת לבנך, דרך שאלה ותשובה דוקא.

עשרת המאמרות לא היו זקוקים למקבל, עשרת הדברות הוזקקו למקבל, וגאולת מצרים היא יצירת פרצוף המקבל שיהא ראוי לקבל הדיבור. ועל-כן סיפור הגדת גאולת מצרים באה היא בשני פרצופים דוקא, פרצוף של שואל ופרצוף של משיב. ולא עוד אלא שבסיפור ההגדה עושים היכר כדי שישאלו, דזה הוא החידוש של חסד משפט לעומת חסד ויתור: שיש בו מאמץ הכנה במקבל שיהא מוכשר לקבל כדת.

וככה מקבילה היא שלשלת הביטויים לעומת שלשלת המאורעות. הביטוי של מעשה בראשית הוא המאמר, הביטוי של מתן תורה הוא הדיבור, הביטוי של גאולת מצרים הוא סיפור ההגדה. מאמר בתחילה, דיבור בסוף, וסיפור הגדה באמצע. וטבעו של האמצעי הוא לשמש מעבר מן ההתחלה אל הסוף. וכן הוא גם בעניינינו. אמירה היא בלשון רכה, דיבור הוא בלשון קשה וסיפור הגדה הוא מצורף מן שתי הלשונויות, כי סיפור הוא לשון רכה והגדה היא לשון קשה.

וכמו שבגוף המאורעות המהלך הוא מן העשרה מאמרות אל עשרת הדברות דרך העשר מכות, כמו כן הוא במהלך הביטויים המקבילים: מן המאמר אל הדברה דרך סיפור ההגדה. וכל המרבה בסיפור ההגדה ומחבר על-ידי-זה בריאת העולמות עם מתן תורה הרי זה משובח.